

УДК 78(075.3)

*Лошманова Олена Володимирівна,
старший викладач Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
loshmanova.lena@gmail.com*

ШКОЛА BEL CANTO ГЕРТРУДИ ТРОЯНОВОЇ У ВИМІРАХ ВИКОНАВСЬКОЇ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета роботи: здійснити розгляд стилевих та методичних принципів вокальної школи співачки українського походження Г. Троянкової крізь призму традиції *bel canto*. В основу *методології* дослідження закладено комплексний підхід. Робота базується на історико-біографічному, теоретичному (аналіз літератури з різних областей мистецтвознавства, музикознавства, вокальної педагогіки, історії вокальних стилів та вокальних шкіл) методах; використовуються елементи інтонаційного, порівняльного, функціонального, стилевого та виконавського методів аналізу музичного матеріалу, які залучають вокально-виконавський і педагогічний досвід автора та розкривають особливості творчого формування співаків. **Наукова новизна** роботи полягає у тому, що вперше в українському музикознавстві було здійснено комплексний аналіз виконавської та методичної діяльності Г. Троянкової, здобутки якої дозволяють розкрити особливості функціонування на сучасному етапі базових принципів стилю *bel canto*. **Висновки.** Г. Троянкова розкриває принципи системного використання фонетичних особливостей співу на «довгих» голосних звуках. Органічне всотування надбань Вальдорфської педагогіки спрямовує виконавську практику та методичку співачки на втілення концепції вільного звуку Р. Штайнера. Вдосконалення традиції власного сольного співу призводить до створення та систематизації вправ, що значно покращують якість виконання. Основою стає всебічне втілення принципів *Messa di voce* – системи звуковедення та дихання, яке характерно для *bel canto*. Принципи *bel canto* знаходять універсальну реалізацію не тільки в академічному вокалі, що вдало доведено широким визнанням здобутків студентів класу Г. Троянкової у царині естрадно-джазового та народного вокалу.

Ключові слова: вокальна школа, *bel canto*, Гертруда Троянкова, мистецтво співу, вокальна педагогіка.

Лошманова Елена Владимировна, старший преподаватель Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Школа *bel canto* Гертруды Троянковой в параметрах исполнительской и педагогической деятельности

Цель работы: изучить стилевые и методические принципы вокальной школы певицы украинского происхождения Г. Троянковой сквозь призму традиции *bel canto*. В основе *методологии* исследования лежит комплексный подход. Работа базируется на историко-биографическом, теоретическом (анализ литературы из разных областей искусствоведения, музыковедения, вокальной педагогике, истории вокальных стилей и вокальных школ) методах; используются элементы интонационного, сравнительного, функционального, стилевого и исполнительского методов анализа музыкального материала, которые основываются на исполнительском и педагогическом опыте автора статьи и раскрывают особенности творческого формирования певцов. **Научная новизна** работы заключается в том, что впервые в украинском музыковедении был осуществлен

комплексний аналіз виконавської і методическої діяльності Г. Троянової, її особливості дозволяють осмислити принципи функціонування стилю *bel canto* в ХХ столітті. **Висновки.** Г. Троянова розкриває фонетичні особливості системного використання способу співу на «довгих» голосних звуках. Принципи Вальдорфської педагогіки направляють виконавську практику і методіку співачки на втілення концепції вільного звуку Р. Штайнера. Совершенствование традиції власного сольного співу приводить до створення і систематизації вправ, які значно покращують якість виконання. Основа технології становлять принципи *Messa di voce* – системи звуковедення і дихання, характерні для *bel canto*. Принципи школи знаходять реалізацію не тільки в академічному вокалі, що доведено широким визнанням досягнень студентів класу Г. Троянової в області естрадно-джазового і народного вокалу.

Ключові слова: вокальна школа, *belcanto*, Гертруда Троянова, мистецтво співу, вокальна педагогіка.

Loshmanova Olena, Senior Lecturer at the National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Gertruda Troyanova's school of Bel canto and her performing and teaching activities

Purpose of Article. The work aims to study the style and methodological principles of the vocal school of the singer of Ukrainian origin G. Troyanova through the tradition of *bel canto*. **The methodology** of the research is based on an integrated approach. The work is based on the historical-biographical, theoretical (analysis of literature from different areas of art history, musicology, vocal pedagogy, the history of vocal styles and vocal schools) methods; elements of intonational, comparative, functional, stylistic, and performing methods of musical material analysis are used, which are based on the author's performance and pedagogical experience and reveal the features of the creative formation of singers. **Scientific novelty** is centered in the fact that a sophisticated analysis of the performing and methodological activities of G. Troyanova was carried out for the first time in Ukrainian musicology and allowed to comprehend the principles of *bel canto* style functioning in the 20th century. **Conclusions.** G. Troyanova reveals the phonetic features of the systematic use of the method of singing on «long» vowel sounds. Principles of Waldorf Pedagogy directs the performing practice and methodology of the singer to the embodiment of the concept of free sound R. Steiner. Improving the tradition of solo singing leads to the creation and systematization of exercises that significantly enhance the quality of performance. The basis of the technology is the principles of *Messa di voce* – sound and breathing systems, characteristic for *bel canto*. The principles of the school are realized not only in academic vocals, which is proved by the broad recognition of the achievements of the students of G. Troyanova's class in the field of pop, jazz, and folk vocals.

Key words: vocal school, *bel canto*, Gertruda Troyanova, singing art, vocal pedagogy.

Актуальність теми. Видатна співачка нашого часу, українка за походженням, Гертруда Троянова (1926 – 2015) виховала багатьох відомих вокалістів світової оперної сцени. Попри значний внесок співачки в історію світового виконавського мистецтва ХХ століття, її ім'я сьогодні практично не відоме. Проте її неповторна манера співу й слава викладачки у свій час розповсюдились поза кордонами декількох країн, бо народилася вокалістка в Україні, жила у Росії, викладала в Австрії. Крім цього, вона створила власну вокальну школу і виховала непересічних митців – вірних і талановитих своїх послідовників.

Нагальною потребою наших днів видається оновлення освітньої моделі взагалі і, зокрема, методичних принципів вокалу. Багатомірна система

Г. Троянної здатна розв'язати ці гострі питання в теоретичному і у практичному ракурсах. Корисним видається всебічне усвідомлення особливостей її власної музично-виконавської діяльності, педагогічних надбань. Таким чином, актуальність досліджуваної теми пов'язана з необхідністю наукового осмислення методики навчання співу Гертруди Троянної, яка у ХХ столітті яскраво репрезентує школу *bel canto*.

Аналіз наукової літератури. На жаль, зазначена тема ще очікує ґрунтовного дослідження. Існує невелика кількість популярних статей, які привертають увагу до особистості Г. Троянної. Приведемо їх за матеріалами офіційного сайту: «За роки її викладання в пресі з'явилися статті: “Голос” в журналі “Столиця” за 1994 рік, “Таємна свобода” в газеті “Завтра” за 1997 рік, “На концерті троянівців” в газеті “Московія” за 2007 рік, “Зоряна майстерня Гертруди Троянної”, “Вони живуть і працюють серед нас”, “І майстерність, і натхнення” в журналі “Мелодія” за 2008 рік»[7].

Джерельну базу нашого дослідження складають методичні нариси співачки [7; 8; 9; 10], численні вдумливі спогади про методику Троянної її колег та учнів [9; 11]. «Мої підручники – це мої учні; їх багато, імена їх широко відомі, вони всі співають в Росії і за кордоном в оперних театрах» – розповідала Гертруда Троянова [8]. Цінними ресурсами інтернету та відеохостінгу Youtube є майстер-класи співачки, записи її концертів, фільми з її участю та радіопередачі про Г. Троянову. Офіційний сайт надає можливість ознайомитись з науково-методичними статтями співачки [10].

Метою дослідження є комплексний аналіз методичного та вокального *credo* Гертруди Троянної у вимірах традиції *bel canto*. При цьому видається за необхідне розглянути ті обставини життєвого шляху, що сприяли її творчому формуванню. Цікавим аспектом дослідження видається і нерозривний зв'язок її виконавської манери та педагогічної технології навчання.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво *bel canto* Гертруди Троянної було фундаментом її виконавської та педагогічної діяльності. Провідні партії сопранового репертуару в інтерпретації Гертруди Михайлівні до наших днів залишаються неперевершеними. Але секрети її вокалу для невеличкого кола мистецтвознавців залишаються предметом наукових дискусій, для виконавців – об'єктом емпіричного наслідування та поповнення власного творчого резерву.

Гертруда Троянова народилася у 1926 році в місті Херсоні в сім'ї військовослужбовця. З дитинства вона відрізнялась музичною обдарованістю та чудовим голосом, а спів був її улюбленим заняттям. Проте професійно займатися музичною освітою майбутня співачка почала досить пізно. У 1948 році Гертруда закінчує музичне училище імені Іпполітова-Іванова і вступає в інститут Гнесіних, у клас педагога Н. П. Франківської. Закінчивши інститут, Гертруда Михайлівна поїхала в Одесу, адже саме там служив її чоловік – військовий диригент. Вона працювала у Одеській філармонії до 1955 року. Професія чоловіка зумовила численні переїзди молодого подружжя (Одеса, міста Прибалтики, знову Москва).

Період становлення Гертруди Троянової як виконавиці у 50-х роках пов'язаний з престижними перемогами на конкурсах. У 1956 році вона стала дипломантом Всесоюзного конкурсу вокалістів, в 1957 – лауреатом Всесоюзного конкурсу імені О. С. Пушкіна, в 1958 – лауреатом Всесоюзного конкурсу імені С. В. Рахманінова.

В житті Гертруди у 60-х роках спостерігається зліт виконавської кар'єри та інтенсивність концертної діяльності, але максимальне розкриття власних вокальних можливостей не відбулося. Свідомо співачка припиняє виступи, у неї виникають проблеми із диханням, які призводять до скутості та нерівного звучання регістрів. «Мені весь час на сцені хотілося кашляти, наче щось заважало вільному співу» – згадує Гертруда Михайлівна [8]. Все йшло до трагедії та втрати співацького голосу. У цей період вона працює у статистичному управлінні, але не припиняє осмислювати педагогічні помилки своїх викладачів та наполегливо працювати із науковими джерелами. Зокрема, її увагу привертають твори Р. Штайнера та інших фундаторів Вальдорфської школи. Так виникає та науково обґрунтовується ідея Г. Троянової про засоби зняття напруги вокаліста та психологічної розрядки. Прості правила «прекрасного співу» вимагають розумового усвідомлення, психологічного спрямування діяльності та копіткої роботи над наступними позиціями. По-перше, вокалістові треба пам'ятати, що голос – це духовий інструмент, який знаходиться в тілі співака. По-друге, озвучувати його за допомогою повітря. По-третє, проспівана нота пов'язана з голосними звуками: «...тобто голосна, народжуючись в гортані і залишаючись на місці її вимови, повинна бути довгою, в тілі співака, яке є повітряним простором для існування та реалізації довготи голосної» [10, 23].

Наступна позиція Г. Троянової пов'язана з місцем утворення звуку: «вимова голосних в порожнині глотки відпадає; функції цього органу у тілі людини – ковтати. Вокаліст досягне зручності і задоволення при співі лише залишивши гортань природною, відкритою, як при розмові. Змініть короткі голосні, якими розмовляєте, на довгі – і ви знайте природу співу!» [9].

Сформулювавши ці принципи, співачка перевіряє їх на практиці і на власному досвіді переконується у їх дієвості. І, хоча деякі колеги Г. Троянової «списали» її як концертну вокалістку за лаштунки сцени із-за хронічних проблем з голосом, вона повертається до концертної діяльності з тріумфом. Репертуар її вражає стильовою універсальністю. Але на сольних концертах співачки все частіше звучать арії композиторів Алессандро Скарлатті, Джованні Баттіста Перголезі, Георга Фрідріха Генделя і Йоганн Адольфа Хассе – класичних представників стилю *bel canto*. До того ж, життя потребує певної стильової означеності у її концертній діяльності. У 1961 році, коли багато хто з партнерів Гертруди Троянової назавжди розпрощалися з нею, як зі співачкою, вона після значної творчої паузи, отримала місце у Всеросійському гастрольно-концертному об'єднанні. Через кілька років насиченої концертної діяльності Гертруда Михайлівна прийняла дві цікаві пропозиції: або співати сучасну та старовинну музику в ансамблі солістів «Мадригал» під керуванням

О. Волконського, або стати солісткою камерного оркестру Льва Маркіза. Вона вибрала Камерний оркестр і протягом п'яти років (з 1964 по 1970) співала Перголезі, Вівальді, Каччіні, Баха, Моцарта, Генделя, Перселла. Після розформування оркестру Гертруда Михайлівна пройшла конкурс в Московську обласну філармонію, де поряд з концертною роботою розпочала педагогічну (в тому числі репетиторську) діяльність. Саме у 70-ті роки приходить педагогічна майстерність. Напружені роздуми, читання наукової літератури, самоаналіз виконавської діяльності та копітка стильова робота над музичним матеріалом зводиться до цілої філософії життя. Г. Троянова фанатично шукає шляхів вдосконалення володінням особливим інструментом – співацьким голосом. «Чим більше виконавиця вторгається в це мистецтво, тим більше воно стає нав'язливою ідеєю: в узгодженні ліній всіх цих фантастичних варіацій, які називаються фразуванням, рівністю звуковидобування, швидкістю та рухливістю звуку, особливим нетравматичним напруженням зв'язок, майстерністю, які підкріплені та підсилені мистецькою уявою, поривом, чарівністю, передчуттям таїни» (цит. за [2, 34]). Феномен вокалістки та викладача Г. Троянної знаходить підтримку. Вона стає відомою викладачкою ще й тому, що її метод, заснований на відтворенні базових принципів *bel canto* є універсальним. Коло застосування цих принципів не обмежується лише академічним вокалом, а охоплює всі музичні напрями ХХ століття. Її студенти можуть співати в самих різних манерах і стають широко відомими у джазовому, естрадному, національно-фольклорному вокалі (зірки цих напрямів, студентки Г. Троянної – Емма Маслова, Раїса Кисельова, Т. Урумідіс).

Влітку 1994 року її запросили на роботу в Міжнародну літню академію музичного вузу Австрії – «Mozarteum» в Зальцбурзі, де вона пропрацювала до 1998 року. Інтернаціональна група студентів з восьми осіб різних національностей (австрійці, німці, поляки, корейці) проходили заняття над постановкою співацького голосу з Г. Троянної. Робота була успішною, продуктивною і з кожним роком додавалися співаки зі Швейцарії, Китаю, і кількість учнів доходило до 20 осіб. В академії Гертруда отримала звання професора. Як вже вказувалось, 1998 рік був останнім роком її перебування в Австрії: ускладнилося фінансове становище «Mozarteum» і не було можливості наймати перекладача. «Я з теплом пам'ятаю ті роки, що проведені в академії, – згадує Гертруда. – Після Австрії я отримувала запрошення на майстер-класи в Німеччину, Швейцарію – це було також цікаво, тому що хороших голосів багато, і мені подобається спостерігати за співаками. Я часто виїжджала до Німеччини, де блискуче співає моя учениця Світлана Качур – у неї багато контрактів і німці її люблять, називаючи «Наша Каллас» [11].

Усіх учнів Гертруди Троянної відрізняє красивий, оксамитовий тембр, ідеальна гармонія всіх регістрів, яскравість і легкість співу в поєднанні з об'ємом і силою звуку. Вихованці успішно виступають на кращих світових

оперних сценах і все частіше позиціонуються музичними критиками різних країн як майстри *bel canto*.

Розглянемо визначення та стильові, технологічні характеристики стилю *bel canto*, приділяючи увагу історичним етапам його існування, типовим жанрам та яскравим послідовникам цього вокального стилю у скарбниці світового виконавського мистецтва.

Бельканто, *bel canto* (італ. – прекрасний спів) – багатозначне поняття. З одного боку, це техніка віртуозного співу, яка характеризується особливою плавністю переходу від звуку до звуку, невимушеним та ненапруженим звуковидобуванням, красивою тембровою насиченістю і яскравим забарвленням звуку, з іншого – стиль та манера співу. Для бельканто характерна рівність звучання голосу у всіх співацьких регістрах, легкість ведення звуку, яка зберігається як в технічно рухомих, так і кантиленних епізодах, витонченість вишуканих мелодій. В культурі бельканто голос співака виходить за межі власних можливостей та усталеного діапазону, наближається до віртуозності та легкості інструменталіста, але ця межа умовна. Головним чинником емоційного впливу прекрасного співу бельканто є вокальне інтонування слова [2, 76].

Формування вокальної школи активізувалося з виникненням опери. Її еволюція визначила напрямок розвитку та подальшої класифікації оперних співацьких голосів. На межі XVI – XVII століть вокальний стиль італійських *dramma per musica* «Дафна» і «Еврідіка» був далеким від аріозного стилю та мистецтва традиційної кантілени. У композиторів Камерати існував вираз «*La nobile streggatura del canto*» («Благородна зневага до співу») і автори перших опер Дж. Каччіні та Я. Пері на такому речитативному стилі виконання наполягали особливо. Дж. Каччіні говорив: «тут перевага надається співу, наближеному для говоріння, промовляння». Я. Пері бажав чути «спів більш піднесений, ніж звичайний гомін, але менш вокалізований, ніж чиста мелодія, на півдорозі між тим і іншим» [12, 16]. На відміну від речитативного стилю флорентійців (*stilo rappre-sentativo*) у *dramma per musica*, у творчості К. Монтеверді, А. Скарлатті, А. Кальдара й інших італійських композиторів мелодійний спів *bel canto*, заснований на широкій кантілені, сягає іншого стильового та художнього рівня. Музика вокальних творів того часу піднесена, вимагає рівного звучання; місцями вона наближена до інструментального звучання; відрізняється діапазоном, що не перевищує півтори октави, та зручною невисокою теситурою і може бути виконана будь-яким типом голосу (тенор, бас, сопрано, альт). Взаємозв'язок та розвиненість технічного та стильового аспектів *bel canto* надає можливість розкрити мистецтво співу до незвичних масштабів. Його розквіт збагачує здобутки оперного жанру до середини XIX ст. і вимагає від співака кантілени, бездоганної колоратури, володіння філіруванням звуку та динамічними і тембровими нюансами. У подальшому блискуче виконання окремих сольних арій призводить до перевагання їх технічними прийомами співу і *bel canto* починає

асоціюватися із демонстрацією бравури вокаліста. Паралельно виникають усталені норми такого співу: контроль над диханням, відсутність затиску голосотворчих м'язів, відсутність натиску на гортань повітрям при диханні, легкість і свобода голосу як наслідок ефективного використання співаком резонансних властивостей голосового апарату. Техніка бельканто усвідомлюється як фізіологічний процес, якій у ХХ столітті означається як резонансна техніка співу (автор резонансної теорії співу В. Морозов [6, 32]).

Надалі естетичний та стильовий аспекти *bel canto* виокремлюються та стають самостійними поняттями. Означення терміну знову поділяється на науково-суттєве та метафоричне. Так, італійська манера та техніка вільного фізіологічно-натурального процесу відтворення звуку при умові ідеального його інтонування з акустичної точки зору є сутністю такого співу. Зауважимо, що це – головний напрямок розвитку школи співаків *bel canto* до 1930-х років. Енріко Карузо, Ауреліано Пертіле, Джакомо Лаурі-Вольпі, Беньяміно Джильо і Тіто Скіпа є її найбільш відомими представниками. Їх вокальну техніку повною мірою можна вважати зразковим *bel canto*. Точніше, йдеться про техніку, яка глибоко працює з природою голосу і робить можливим синтез протилежностей *bel canto*: ніжність звуку і його потужність, пронизливість і його округлість, блиск і м'якість.

У першій половині ХХ століття починають поширюватися нові техніки співу, засновані на інших принципах звукобудування, що призводить до занепаду італійського *bel canto*. Його принципи відроджуються в традиціях слов'янських співочих шкіл, серед багатьох представників – Соломія Крушельницька та Гертруда Троянова.

Співачка Г. Троянова реалізувала власні виконавські та методичні принципи крізь стильову призму *bel canto*. Виразні та технологічні засоби *bel canto* формувалися на основі фонетичних особливостей італійської мови та уваги до голосних звуків. Г. Троянова розкриває цю тезу системно та пропонує методи співу на «довгих» голосних звуках. Самоаналіз співачки виявляє вади вітчизняної школи співу, особливо це стосується перехідного мікстового регістру. Вивчення принципів Вальдорфської педагогіки наштовхує виконавицю на втілення концепції вільного звуку Р. Штайнера. Вдосконалення традиції власного сольного співу призводить до створення та систематизації тренувальних вправ, що значно покращує якість виконання. Основною технологічною вправою стає всебічне втілення системи звуковедення та дихання *Messa di voce*, яке характерно для *bel canto*. Ця технологія прямо впливає на вокальний стиль, який характеризується звуковою рівністю голосу, відмінним легато, трохи вищим регістром, незвичайної рухливостю і гнучкістю, і м'яким тембром. Принципи *bel canto* знаходять універсальну стильову реалізацію не тільки в академічному вокалі, що вдало доведено широким визнанням здобутків студентів класу Г. Троянової.

Педагогічна діяльність Гертруди Троянової акумулює всі надбання стилю, техніки та технології *bel canto*. Майстерність викладачки формується і через негативний досвід власної концертної діяльності, і через визнання критичного стану вокальної педагогіки, який майже призвів до особистої трагедії співачки. Це дозволило констатувати, що «навчання вокалістів в даний час настільки важке і критичне, що вибратися благополучно з нього співакам практично неможливо через відсутність точного уявлення, як співати, де народжується звук і куди його посилати. Вокальна школа в нашій країні недосконала, немає зразковою методики співу, звідси покалічені голосу і долі багатьох музикантів після деяких навчальних закладів» [10, 23].

Розроблений системний підхід Г. Троянової базується на єдності багатьох функцій, і діяльність викладача схожа на працю лікаря, психолога, філолога та мистецтвознавця. Перш за все, треба звернути увагу учня на гортань. Це – основний орган, в якому народжуються голосні звуки. Навмисне формування саме у гортані голосних підтримує рівень звуку на всьому діапазоні: проспіваний звук залишається саме там, де потрібно. Необхідні знання анатомії і фізіології співочого апарату як основного інструменту звуковедення. Техніка будови звуків, проведена через свідомість, є результатом копіткої роботи педагога і учня над голосними, які озвучують приголосні. Ця робота призводить до бажаного результату – принципу єдності художнього і вокально-технічного розвитку.

Техніка вимови голосних і приголосних ще й досі не знайшла достатньо широкого і повного висвітлення даної проблеми в спеціальній літературі. З цієї причини порушується художнє виконання і втрачає свою переконливість, органічність, природність. У чому ж криються таємниці гортані і успіх звучання голосу? Г. Троянова пише: «Ваш інструмент – зв'язки і повітря. Також трахея, бронхи, легені як, складові частини голосу, – знаходяться в тілі. Людський голос як духовий інструмент. Він «озвучує» тіло. Звук, тобто голосна, народжуючись в гортані, йде за вдихом і озвучує його. Таким чином, ось з'явилася звукова хвиля. Вона при початку звуку поширюється там, де є повітря. І цей головний резонатор – гайморова порожнину і лобові пазухи; грудний резонатор – бронхи, що складаються з повітряних альвеол. «Резон-» означає «відгук, луну». Таким чином, головний резонатор, відгукуючись на звукову хвилю, дає яскравість і політ, а грудний – обсяг і силу. Відбувається їх з'єднання, і звучання стає красивим і органічним» [8]. Надалі співачка та викладач, аналізуючи процес власного співу, доходять висновку, що основна функція гортані – подача повітря в організм, завдяки цьому людина дихає і живе. Друга функція – це відтворення слова, що складається з голосних і приголосних. Завдяки голосним, народженим в гортані, виникають вібрації, які надають можливість розмовляти. Розмовна голосна за часом звучання коротка, а природа співу – це довга голосна. Людське тіло, в якому знаходиться повітря, є тим резервуаром, де вміщається довга голосна. І виштовхування звуку назовні бути не може, так як це заважає видиху. «Спів – це і

так видих, яким ми не управляємо, навіщо ж йому заважати? Ми володіємо вдихом, він “нападає”, атакуючи, на голосові зв'язки, зв'язки, в свою чергу, відкривають голосову щілину, тобто готують “інструмент” до роботи, і пропускають повітря по трахеї, бронхах в легені, а голосний звук тим часом йде за вдихом і його озвучує» [7].

Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в українському музикознавстві було здійснено комплексний аналіз виконавської та методичної діяльності Г. Троянової, здобутки якої дозволяють розкрити особливості функціонування на сучасному етапі базових принципів стилю *bel canto*.

Висновки. Г. Троянова розкриває принципи системного використання фонетичних особливостей співу на «довгих» голосних звуках. Органічне всотування надбань Вальдорфської педагогіки спрямовує виконавську практику та методику співачки на втілення концепції вільного звуку Р. Штайнера. Вдосконалення традиції власного сольного співу призводить до створення та систематизації вправ, що значно покращують якість виконання. Основою стає всебічне втілення принципів *Messa di voce* – системи звуковедення та дихання, яке характерно для *bel canto*. Принципи *bel canto* знаходять універсальну реалізацію не тільки в академічному вокалі, що вдало доведено широким визнанням здобутків студентів класу Г. Троянової у царині естрадно-джазового та народного вокалу.

Література

1. Антонюк В. Українська вокальна школа : етнокультурологічний аспект: монографія / В. Антонюк. – Вид. 2-ге, пер. і доп. – Київ : Українська ідея, 2001. – 144 с.
2. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва: підручник / Б. П. Гнидь. – Київ : НМАУ. 1997. – 320 с.
3. Зурхаева С. Педагогическое наследие Трояновой Гертруды Михайловны : диплом – реферат / С. Зурхаева; Московский государственный университет культуры и искусств. – Москва, 2013. – 31 с., прил.
4. Стахевич О. Г. Вокальне мистецтво Західної Європи: творчість, виконавство, педагогіка: дослідження / О. Г. Стахевич. – Київ: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. – 272 с.
5. Стахевич А. Г. Искусство *bel canto* в итальянской опере XVII – XVIII веков : монография / А. Г. Стахевич; Харьков. гос. акад. культуры. – Харьков, 2000. – 155 с.
6. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. – Ч. 1 : Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій : навч. посіб. для студентів дир.-хор. фак. муз. та пед. вузів / О. Г. Стахевич. – Харків; Суми : ХДАК, СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. – 92 с.
7. Троянова Г. Ритм дыхания и ритм пения / Г. Троянова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://troyanova.su/node/109>
8. Троянова Г. М. Моя история. Методика / Г. М. Троянова. – Москва : ИПО «У Никитских ворот» 2014. – 48 с.
9. Троянова Гертруда Михайловна. Некролог [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://troyanova.su>
10. Троянова Гертруда: «Хочу, чтобы музыканты радовали слушателей своим красивым пением» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://troyanova.su/node/98>

11. Шибина Ирина. Очерк о замечательном человеке [Электронный ресурс] URL: <http://www.proza.ru/2011/04/22/1702>
12. Ярославцева Л. К. Опера. Певцы. Вокальные школы Италии, Франции, Германии XVII – XX веков / Л. К. Ярославцева. – Москва : Издательский дом «Золотое Руно». 2004. – 200 с.
13. Toft R. Bel Canto: The Harvard Dictionary of Music. Second Edition by Willi Apel. – Harvard University Press: Belknap Press, 1968. – 818 p.

References

1. Antonyuk, V. (2001)/ Ukrainian vocal school: ethnocultural aspect. Kyiv: Ukrainska Ideya [in Ukrainian].
2. Hnyd, B. P. (1997). History of vocal art. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho [in Ukrainian].
3. Zurkhaeva, S. (2013). Pedagogical heritage of Gertrude Mikhailovna Troyanova: diploma. Moscow: MGUKI [in Russian].
4. Stakhevych, O. G. (1997). Vocal Art of Western Europe: Creativity, Performance, Pedagogy. Kyiv: NMAU im. P. I. Chaikovskoho [in Ukrainian].
5. Stakhevich, A. G. (2000). The art of bel canto in the Italian opera of the 17th – 18th centuries. Kharkiv: KhDAK [in Russian].
6. Stakhevych, O. G. (2002). Fundamentals of vocal pedagogy. Part 1: Natural science theories of solo singing. Kharkiv; Sumy: KhDAK, SumDPU [in Ukrainian].
7. Troyanova G. (2010). Ritm dykhaniya i ritm peniya. Retrieved from <http://troyanova.su/node/109> [in Russian].
8. Troyanova, G. M. (2014). My history. Methodic. Moscow: IPO «U Nikitskikh vorot» [in Russian].
9. Troyanova Gertruda Mikhaylovna. Nekrolog (2015). Retrieved from <http://troyanova.su> [in Russian].
10. Troyanova Gertruda: «Khochu, chtoby muzykanty radovali slushateley svoim krasivym peniem» (2012). Retrieved from <http://troyanova.su/node/98> [in Russian].
11. Shybina Irina. Ocherk o zamechatelnom cheloveke (2011). Retrieved from <http://www.proza.ru/2011/04/22/1702> [in Russian].
12. Yaroslavtseva, L. K. (2004). Opera. Singers. Vocal schools of Italy, France, Germany of the 17th – 20th centuries. Moscow: Izdatelskiy dom «Zolotoe Runo» [in Russian].
13. Toft, R. (1968). Bel Canto: The Harvard Dictionary of Music. Harvard University Press: Belknap Press [in English].